

ОДГОВОР ТАЛАСИЈУ XXII

QUAESTIONES AD THALASSIUM XXII

MAXIMUS CONFESSORIS

Св. МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

Ερωτησις.

Εἰ ἐν τοῖς αἰώσι τοῖς ἐπερχομένοις δείξει τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ὁ Θεός, πῶς εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν;

Απόκρισις.

Ὁ πάσης κτίσεως, ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, κατὰ μόνην τοῦ θελήματος τὴν ῥοπὴν ὑποστήσας τὴν γένεσιν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ αὐτῆς τῆς τῶν γεγονότων γενέσεως τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀφράστως ὑπεράγαθον εἶχε βουλήν· ἢ δὲ [1] ἦν αὐτὸν μὲν

Питање:

Ако ће Бог „да покаже у вековима који долазе превелико богатство своје“ (Еф. 2, 7), како онда на нас [већ] „дође свршетак векова“ (1 Кор. 10, 11)?

Одговор:

Онај ко је пре свих векова и пре самог стварања, једним покретом своје воље, дао биће свакој твари – како видљивој тако и невидљивој – имао је за њу и предобри и неисказиви план. А тај план се састојао у томе [1] да се Он Сâм сједини,¹ без проме-

* Изворник: Laga, C., Steel, C. (eds.), *Quaestiones ad Thalassium I. Quaestiones I–LV, una cum latina interpretatione Ioannis Scotti Eriugenaе (Corpus Christianorum Series Graeca (CCSG 7))*, Brepols 1980, 137–147.

¹ Глагол ἐγκραθῆναι Св. Максим употребљава да њиме означи сједињење у Христу божанске и човечанске природе. Иако су Аполинарије Лаодикијски и Евтих овај глагол употребљавали у јеретичком смислу „мешања“, када су говорили о једној природи, он нема такво значење код Св. Максима, што се види и из наставка овог одговора где говори о непроменљивом (ἀναλλοιώτως) сједињењу двеју природа. О употреби глагола μιξις и κρᾶσις код Св. Григорија Ниског – који су указивали на мешање двеју природа али нису имали такво значење, видети: Bouchet, J. R., „La vocabulaire de l'union et du rapport des natures chez saint Gregorie de Nysse“, *Revue Thomiste*, 1968, t. 68, 544–551. Cf. Сидоров, А.

ἀτρέπτως ἐγκραθῆναι τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἀληθοῦς ἐνώσεως, ἑαυτῷ δὲ τὴν φύσιν ἀναλλοιώτως ἐνώσαι τὴν ἀνθρωπίνην, ἵν' αὐτὸς μὲν ἄνθρωπος γένηται, καθὼς οἶδεν αὐτός, Θεὸν δὲ ποιήσῃε τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐνώσει τὸν ἄνθρωπον, μερίσας δηλονότι σοφῶς τοὺς αἰῶνας καὶ διορίσας, τοὺς μὲν ἐπ' ἐνεργείᾳ τοῦ αὐτὸν γενέσθαι ἄνθρωπον, τοὺς δὲ ἐπ' ἐνεργείᾳ τοῦ τὸν ἄνθρωπον ποιῆσαι Θεόν.

Τῶν [2] οὖν ἐπ' ἐνεργείᾳ τοῦ αὐτὸν γενέσθαι ἄνθρωπον προωρισμένων αἰῶνων εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη κατήντησεν, τῆς θείας προθέσεως κατὰ τὴν σάρκωσιν δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων λαβούσης τὴν ἔκβασιν ὅπερ ὁ θεῖος διασκοπήσας ἀπόστολος, τῆς κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰῶνων πρὸς τὸ γενέσθαι τὸν Θεὸν ἄνθρωπον ἐνιδὼν τὸ τέλος δι' αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου σαρκώσεως, φησὶν εἰς ἡμᾶς κατηντηκέναι τὰ τέλη τῶν αἰῶνων, οὐχ ἀπλῶς παρ' ἡμῶν νοουμένων τῶν αἰῶνων, ἀλλὰ τῶν, ἐπ' ἐνεργείᾳ δηλονότι τοῦ τῆς ἐνσωματώσεως μυστηρίου, τὸ οἰκείον κατὰ πρόθεσιν τοῦ Θεοῦ πέρας εἰληφότων.

не, са људском природом, кроз истинито сједињење у [једној] ипостаси² и да тако са Собом непроменљиво сједини човечанску природу. Ово се збило ради тога да би Он постао човек, како је Сам Он знао, како би тако човека учинио богом кроз сједињење са Собом.³ Због тога је премудро поделио векове⁴ и једне одредио да у њима постане човек, а друге да у њима човека учини богом.

А када је дошла пуноћа векова, одређених унапред да у њима заиста учини Себе човеком, божанска намера је постала стварност остварењем Оваплоћења. Размотривши⁵ ово сагласно [Божитој] замисли о свему, која се испунила Оваплоћењем Бога Логоса, [2] божанствени Апостол [...] говори да до нас „дође свршетак векова“. Не говори о свим мисливим вековима,⁷ него о онима који су одређени за остварење тајне Оваплоћења и који су – по Божитој намери – дошли до свога краја.

И., *Творения преподобного Максима Исповедника. Книга I. Богословские и аскетические трактаты. Вступительная статья, перевод и комментарии*, М., 1993, стр. 239, ф. 2.

² Видимо да је христологија Св. Максима потпуно доследна христологији Халкидонског сабора. Сједињење створене и нестворене природе је према Св. Максиму καθ' ὑπόστασιν ἀληθοῦς ἐνώσεως, истинито ипостасно сједињење. Тајна личности је кључ за разумевање Максимове христологије и теологије уопште.

³ Овде се враћамо на тему обожења, већ раније помињању код Кападокијских отаца. Обожење је на Истоку схватано – а Св. Максим нам то овде потврђује – као ипостасно (личносно) сједињење тварне и нетварне природе.

⁴ Израз „векови“ у овом тексту има значење „време“. Дакле, реч је о „подели времена“, „пуноћи времена“ итд.

⁵ ἐνιδῶν – видећи.

⁶ Овде постоји мала лакуна у грчком тексту.

⁷ Тј. не говори о вековима начелно.

Ἐπεὶ οὖν οἱ κατὰ πρόθεσιν ἐπ' ἐνεργείᾳ τοῦ γενέσθαι τὸν Θεὸν ἄνθρωπον προορισθέντες αἰῶνες εἰς ἡμᾶς τὸ τέλος εἰλήφασιν, ἐνεργήσαντος κατ' ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἑαυτοῦ τελείαν ἐνανθρώπησιν καὶ πληρώσαντος, τοὺς ἄλλους ἐκδέχεσθαι χρῆ λοιπὸν αἰῶνας ἐπελευσομένους ἐπ' ἐνεργείᾳ τῆς τῶν ἀνθρώπων μυστικῆς καὶ ἀπορρήτου θεώσεως, καθ' οὓς τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς δείξει ὁ Θεός, ἐνεργήσας τελείως ἐν τοῖς ἀξίοις τὴν θέωσιν. Εἰ γὰρ [3] αὐτὸς τῆς ἐπὶ τῷ ἀνθρωπισθῆναι μυστικῆς ἐνεργείας εἰλήφε πέρας, κατὰ πάντα τρόπον χωρὶς μόνης ἁμαρτίας ἡμῖν ὁμοιωθεὶς καὶ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς καταβάς, ἔνθα τὸν ἄνθρωπον ἀπεώσατο τῆς ἁμαρτίας ἢ τυραννίς, πάντως καὶ τῆς ἐπὶ τῷ θεωθῆναι τὸν ἄνθρωπον μυστικῆς ἐνεργείας λήψεται πέρας, κατὰ πάντα τρόπον, χωρὶς μόνης δηλονότι τῆς πρὸς αὐτὸν κατ' οὐσίαν ταυτότητος, ὁμοιώσας ἑαυτῷ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν ἀναβιβάσας, ἔνθα τὸ τῆς χάριτος φύσει μέγεθος ὑπάρχον προσκαλεῖται διὰ τὴν ἀπειρίαν τῆς ἀγαθότητος τὸν κάτω κείμενον ἄνθρωπον· ὅπερ μυστικῶς διδάσκων ὁ μέγας ἀπόστολός φησιν

⁸ Εφ. 2, 7.

⁹ Cf. Εφ. 4, 9. Под „доњим областима земље (κατώτερα μέρη τῆς γῆς)“ Св. Максим подразумева смрт. Ова тврдња никако не треба да буде интерпретирана у оригенистичком смислу пада духовних бића у материјално, нити пак у материјалистичком, у смислу неког нарочитог места у утроби земље. О односу Св. Максима према оригенизму видети детаљније у: Sherwood, Polycarp, *The Earlier Ambigua of Saint Maximus the Confessor and his refutation of Origenism*, Romae, 1955.

¹⁰ „На сваки начин“.

¹¹ Сагласно Халкидонском сабору, Св. Максим дословно инсистира на јединству тварне и нетварне природе Христове у Ипостаси (Личности) Бога Логоса, али никада и никако не дозвољава да се то јединство замисли на основама непосредног сусрета природе.

Тако су, дакле, сагласно вољи Божијој, векови одређе-ни да у њима Бог стварно постане човек достигли до нас свој свршетак, када је Бог заиста извршио и испунио Своје Оваплоћење. Сада, пак, треба да чекамо друге векове који ће доћи и у којима ће се остварити тајинско и неизрециво обожење човека. Тада ће нам Бог показати *ἡρεвелиκο δοῖαισιβω бла҃годати своје*⁸ остварујући пуноћу обожења достојних. Пошто је, дакле, Он Сâм савршио тајинско дело Оваплоћења и постао нам сличан у свему осим једино у греху и сишао у доње области земље⁹ где је човека гурнула тиранија греха, свакако ће и тајна обожења човека достићи своју кончину, када по свему,¹⁰ осим јасно, по поистовећењу са Собом по суштини,¹¹ уподоби Себи човека [3] и узведе га изнад свих небеса, где по природи пребива највећа благодат и призове по безмерној добротности Својој човека који доле лежи. Ово тајанствено научава и велики Апостол када каже да

ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν εἰς ἡμᾶς ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος δειχθήσεσθαι.

Διέλωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τῇ ἐπινοίᾳ τοὺς αἰῶνας, καὶ ἀφορίσωμεν τοὺς μὲν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, τοὺς δὲ τῇ χάριτι τῆς ἀνθρωπίνης θεώσεως, καὶ εὐρήσομεν τοὺς μὲν περὶ τὸ οἰκεῖον ὄντας τέλος, τοὺς δὲ οὐπω παραγενομένους. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, τῶν αἰώνων οἱ μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους εἰσι καταβάσεως, οἱ δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν ὑπάρχουσιν ἀναβάσεως. Οὕτω νοοῦντες οὐκ ἐνσκάζομεν τῇ ἀσαφείᾳ τῶν θείων λόγων, τὴν εἰς ταῦτον περιπτώσιν νομίζοντες παθεῖν τὸν θεῖον ἀπόστολον.

Ἦ μάλλον [4], ἐπειδὴ καὶ ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τέλος ἐστὶ πάντων τῶν αἰώνων τῶν τε παρελθόντων καὶ ὄντων καὶ ἐσομένων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, εἰκότως εἰς ἡμᾶς κατήντησε δυνάμει τῆς πίστεως τὸ κατ' εἶδος ἐνεργεῖα κατὰ τὴν χάριν ἐσόμενον ἐπὶ θεώσει τῶν ἀξίων τέλος τῶν αἰώνων.

ἢе Бої̄ њоказаши у вековима ко-ји долазе ѓревелико доїаїшсїво блаїодаїши Своје.¹²

Разделимо тако и ми, у својим мислима, векове и одреди-мо¹³ оне који се односе на тајну божанског очовечења, и друге, који се односе на благодат човековог обожења. Тада ћемо наћи да се први налазе на своме крају, а да други још нису отпочели. Укратко речено, први се векови односе на Божији силазак човеку, а други на узлазак људи к Богу. Тако мислећи нећемо сматрати да је у питању нејасност Божије речи нити ћемо мислити да је божански Апостол у овом случају погрешно.

Или боље: пошто је почетак, средина и крај свих векова, и прошлих и постојећих и будућих, Господ наш Исус Христос, у складу с тиме, *гошао нам је* крај векова, који ће се *благадаћу* као могућност¹⁴ кроз веру остварити ради обожења [4] достојних.¹⁵

¹² Cf. Еф. 2, 7. Тако Св. Максим, мало измењено, цитира ово место.

¹³ = ограничимо.

¹⁴ Овај приступ Бловерс (cf. Blowers, Paul, „Realized Eschatology in Maximus the Confessor, Ad Thalassium 21“, *Studia Patristica* XXXII (1997), стр. 258–263) назива „оствареном есхатологијом“. Св. Максим овде гради „дијалектички“ однос могућности или *њоїенцијалности* (δυνάμει) и остварења или *акњуализације* (ἐνεργεῖα). Крај векова који нам је дошао Оваплоћењем, по благодати Божијој се вером показује као могућност актуализације обожења. То са једне стране говори о значају слободног одзива човека на Божији позив, а са друге указује на једну динамичну есхатологију која није просто крај и циљ, него је то крај и циљ који је кроз делатну веру оприсутњен у историји и пре коначног остварења у пуноћи. На сличан начин Св. Максим говори и у *Гносїичким сїословима* 2, 92, где каже: „Царство Бога Оца је као могућност присутно у свима верујућима; као актуелност у онима који, сасвим оставивши природна расположења ... могу рећи: А живим више не ја, него живи у мени Христос (Гал. 2, 20)“ (PG 90, 1069A).

¹⁵ Према Св. Максиму, вером коју имамо, до нас је дошао крај векова, који ће се тек у

Ἡ πάλιν [5], ἐπειδὴ ἕτερος ὁ τοῦ ποιεῖν καὶ ἕτερος ὁ τοῦ πάσχειν λόγος, μυστικῶς ἅμα καὶ σοφῶς διείλε παρελθοῦσιν αἰῶσι καὶ μέλλουσι τὸν τοῦ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν λόγον ὁ θεῖος ἀπόστολος. Οἶον, οἱ τῆς σαρκὸς αἰῶνες, ἐν οἷς νῦν ζῶμεν—οἶδε γὰρ ἡ Γραφή καὶ χρονικοὺς αἰῶνας κατὰ τὸ καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ζῆσεται εἰς τέλος—, τῆς τοῦ ποιεῖν εἰσιν ιδιότητος, οἱ δὲ μέλλοντες εἶναι τοῦ Πνεύματος μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν τῆς τοῦ πάσχειν εἰσιν μεταποιήσεως. Ἐνταῦθα τοίνυν ὄντες, ὡς ποιοῦντες εἰς αἰώνων τέλη καταντῶμεν, πέρας λαμβανούσης ἡμῶν κατὰ τὸ ποιεῖν τῆς δυνάμεώς τε καὶ τῆς ἐνεργείας. Ἐν δὲ τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις, πάσχοντες τὴν πρὸς τὸ θεοῦσθαι χάριτι μεταποιήσιν, οὐ ποιοῦμεν ἀλλὰ πάσχομεν, καὶ διὰ τοῦτο [6] οὐ

И опет, [5] пошто је једно логос (= начело) могућности (= активности) а друго трпљења (= пасивности),¹⁶ тајински и мудро је божански Апостол разлучио прошле и будуће векове, сходно начелу могућности (= активности) и трпљења (= пасивности). Сходно томе, вековима телесности, у којима сада живимо – јер Писмо такође познаје векове времена, као када каже да се [човек] намучи у веку [овоме] и живеће до краја¹⁷ – својствена је активност, док је будућим вековима Духа, који следе након овог живота, својствен преображај у пасивност. Овде бивајући, достижемо до краја века, достижући крај активности наших сила и дејстава (= енергија). А у будућим вековима, подносећи преображај обожења кроз благодат, нећемо бити у активности, него у пасивности, те стога [6] нећемо никада достићи до краја нашег

будућности – а ради обожења достојних (тј. верујућих) – заиста и остварити. Овде можемо да увидимо јасно разликовање мисли Св. Максима од оригенистичког усмерења. Док Ориген спасење и обожење види у паралелном духовном свету и ослобођењу од материјалног, Св. Максим га види у реалности, у вери присутног али још неоствареног Царства Божијег.

¹⁶ У овом прилично тешком одељку Св. Максим говори (а што објашњава и пета схолија) да се у прошлим вековима збивало оно што је својствено нашој природи. У схолији налазимо објашњење да је то „природна способност за саделавање врлине“. Нашој природи, пак, није својствено да буде обожена, пошто обожење представља надилажење наших природних могућности. У том смислу треба схватити унутрашњи смисао страдања – ὁ τοῦ πάσχειν λόγος – као „трпљење“ наше природе у будућем веку. Наша природа ће, добијајући на дар обожење, „трпети“ нешто што јој иначе није иманентно, односно нешто што је, као такву, превазилази. У том смислу, овде је појам „могућност“ или „потенцијалност“ истозначан са „активност“, док је појам „трпљење“ или „страдање“ истозначан са „пасивност“. Нашом активношћу остварујемо могућност наше природе да кроз ипостасно јединство са Оваплоћеним Логосом достигнемо обожење, које се представља као пасивност, у смислу да а) наша природа више нема потребе за активностима које су јој својствене, и б) она пребива у стању које јој као створеној није својствено.

¹⁷ Пс. 48, 10.

λήγομεν θεουργούμενοι. Ὑπὲρ φύσιν γὰρ τότε τὸ πάθος ἐστὶ καὶ μηδένα λόγον ἔχον ὀριστικὸν τῆς ἐπ' ἄπειρον τῶν τοῦτο πασχόντων θεουργίας. Ποιοῦμεν [7] γὰρ ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον τὴν τε τῶν ἀρετῶν ποιητικὴν φύσει λογικὴν ἔχομεν δύναμιν ἐνεργομένην καὶ τὴν πάσης γνώσεως δεκτικὴν νοερὰν ἀσχέτως δυνάμει πᾶσαν τῶν ὄντων καὶ γινωσκομένων φύσιν διαβαίνουσαν καὶ πάντας κατόπιν ἑαυτῆς τοὺς αἰῶνας ποιουμένην· καὶ πάσχομεν ἡνίκα, τῶν ἐξ οὐκ ὄντων τελείως τοὺς λόγους περάσαντες, εἰς τὴν τῶν ὄντων ἀγνώστως ἔλθωμεν αἰτίαν καὶ συγκαταπαύσομεν τοῖς φύσει πεπερασμένοις τὰς οἰκείας δυνάμεις, ἐκεῖνο γινόμενοι ὅπερ τῆς κατὰ φύσιν δυνάμεως οὐδαμῶς ὑπάρχει κατόρθωμα, ἐπειδὴ τοῦ ὑπὲρ φύσιν ἢ φύσιν καταληπτικὴν οὐ κέκτηται δύναμιν. Θεώσεως γὰρ οὐδὲν γενητὸν κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητικόν, ἐπειδὴ μηδὲ Θεοῦ καταληπτικόν. Μόνης γὰρ τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο πέφυκεν εἶναι τὸ ἀναλόγως τοῖς οὐσι χαρίζεσθαι θέωσιν, καὶ λαμπρυνούσης τὴν φύσιν τῷ ὑπὲρ φύσιν φωτὶ καὶ τῶν οἰκείων ὄρων αὐτὴν ὑπεράνω κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δόξης ποιουμένης.

Οὐκοῦν τὰ τέλη τῶν αἰώνων εἰς ἡμᾶς εἰκότως κατήντησε τοὺς ὅσον οὐδέπω διὰ τῆς ἐν Χριστῷ χάριτος

обожења.¹⁸ Јер тадашње трпљење (= пасивност) ће бити изнад природе и неће бити никаквог разлога који би ограничио бескрајно обожење страдајућих (= пасивних). Јер ми смо активни [7] дотле док имамо делатну, по природи словесну способност да творимо врлину, а такође и умну способност, неограничену у свом потенцијалу, кадру да прими сво знање, и да превазиђе природу свих створених и спознатих [бића] и да остави векове времена за собом. Бивајући пасивни (= трпећи) у време када у потпуности превазиђемо логосе бића створених из ничега, заиста ћемо несазнајно (= без знања) достићи истинити Узрок постојећих бића и (тако) окончати подобне нам способности, постајући оно што никако не произлази из наших природних способности, пошто (наша) природа нема моћ да приграби оно што природу превазилази. Јер ништа од онога што је створено не производи по (својој) природи обожење, чим не може да обухвати Бога. Јер је само божанској благодати својствено да подари обожење створеним бићима по њиховој мери и само она просвећује природу натприродном светлошћу узносећи је изнад њених граница кроз преизобилност славе.

Стога су до нас дошли крајеве векова, утолико што још нисмо благодаћу у Христу примили до-

¹⁸ Ову идеју налазимо већ код Св. Григорија Ниског.

ληψομένους τῶν ὑπὲρ αἰῶνας καὶ φύσιν ἀγαθῶν τὴν δωρεάν, ὧν τύποι [8] καὶ προχαράγματα καθεστήκασιν οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν γνωσθῆναι φύσει δυναμένων οἱ λόγοι, δι' ὧν ὁ Θεὸς ἀεὶ θέλων ἐν τοῖς ἀξίοις ἄνθρωπος γίνεται. Μακάριος οὖν ὁ μετὰ τὸ ποιῆσαι διὰ σοφίας ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦ τοιοῦτου μυστηρίου πληρώσας τὴν γένεσιν, πάσχων τὸ γενέσθαι τῇ χάριτι Θεός, ὅτι τοῦ ἀεὶ τοῦτο γίνεσθαι πέρας οὐ λήφεται. Ὁ γὰρ ταύτην τοῖς ἀξίοις ποιῶν, ἀόριστος ὑπάρχων κατ' οὐσίαν, ἀόριστον ἔχει, καὶ πάσης ἀοριστίας ἐπέκεινα, τὴν τοῦτο ποιούσαν δύναμιν καὶ μηδέποτε συγκαταλήγουσαν τοῖς ὑπ' αὐτῆς γινομένοις, καθάπερ ἡμεῖς, ἀεὶ δὲ μᾶλλον ἑαυτῇ συγκρατοῦσαν τοὺς ἐξ αὐτῆς τὸ εἶναι λαβόντας, ἄνευ αὐτῆς εἶναι μὴ δυναμένους. Ὅθεν καὶ πλοῦτον [9] εἶπε χρηστότητος, ὡς μὴ παυομένης ποτὲ τῆς ἐφ' ἡμῖν ἐν χρηστότητι κατὰ τὴν πρὸς θεώσιν μεταποίησιν θείας καὶ παμφαοῦς διαθέσεως.

ΣΧΟΛΙΑ

[1] Ἡ πρὸς τὴν σάρκα τοῦ Λόγου καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις, τὸν ἀπόρρητον τῆς θείας βουλῆς ἐφανερώσε σκοπόν, ἐν τῷ μὴ φῦραι τῇ ἐνώσει τῆς σαρκός τὴν οὐσίαν· μίαν δὲ δεῖξαι, κὰν τῇ σαρκώσει τοῦ Λόγου τὴν ὑπόστασιν· ἵνα καὶ μείνη σὰρξ κατὰ τὴν οὐσίαν ἢ σὰρξ, καὶ γένηται θεία κατὰ τὴν ὑπόστασιν.

бри дар који превазилази време (= векове) и природу. Као отисци печата и преднацрти (тих дарова) јављају се видови (= начини) [8] врлина и логоси онога што је спознатљиво по природи, кроз које Бог свагда жели да буде у достојним људима. Блажен је онај ко мудро у себи садела бога човеком, и оствари у себи ту тајну, страдално (= трпивши) поставши по благодати бог, пошто границу која се вечно помера (никада) неће достићи. Јер таква благодат, коју, чинећи то својом силом, дарује достојнима Онај који, будући да је безграничан по суштини, има безграничност и превазилази сваку безграничност, никада неће достићи крај, заједно са оним што од ње настаје – као што смо ми – вечно одржавајући оно што је од ње примило постојање, и што без ње не може да постоји. Због тога и говори (Апостол) о *δοῦταιστίβυ* [9] *ἤετοβε δλαῖοστίи* (Еф. 2, 7), јер никада не престаје божанствено и свесветло благо настројење према онима који се обожењем пресаздају.

Схолије

[1] Сједињење Логоса с телом по ипостаси показало је неизрециву намеру Божанског савета тиме што се оваплоћењем није смешала суштина тела, него се у оваплоћењу јавила једна ипостас Логоса. И ово се збило ради тога да би тело по суштини остало тело али и божанствено по ипостаси.

[2] Τῶν αἰῶνων, φησίν, οἱ μὲν θείας ἐκφαντικοὶ γεγονόασιν ἐνανθρωπήσεως, ὧν εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη κατήντησεν· οἱ δὲ τῆς ἡμῶν ἀποδεικτικοὶ τυγχάνουσιν ἐκθεώσεως· ὧν οὐπω τῆς δόξης ὁ πλοῦτος ἐφανερώθη.

[3] Βεβαία πίστῶσις ἐστι, φησίν, τῆς πρὸς ἐκθέωσιν ἐλπίδος τῆ φύσει τῶν ἀνθρώπων, ἢ τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπησις· τοσοῦτον Θεὸν ποιῶσα τὸν ἄνθρωπον, ὅσον αὐτός γέγονεν ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ χωρὶς ἁμαρτίας γενόμενος ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι χωρὶς τῆς εἰς θεότητα μεταβολῆς, τὴν φύσιν θεοποιήσει καὶ τοσοῦτον ἀναβιβάσει δι' ἑαυτόν, ὅσον αὐτός διὰ τὸν ἄνθρωπον ἑαυτὸν κατεβίβασεν.

[4] Θεωρία, δι' ἧς ἐν Χριστῷ κατὰ περιγραφὴν εἶναι δείκνυσιν ἀδιαστάτως, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος τῶν αἰῶνων. Ὅς εἰς ἡμᾶς κατήντησεν ὡς αἰῶνων τέλος διὰ σαρκώσεως, ἔχων φυσικῶς τὸ πλήρωμα τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος, οὐπερ ἐν ἑαυτῷ κατὰ χάριν ἡμᾶς μετόχους κατέστησεν, πίστεως ἡμῖν θέμενος τὴν ἐλπίδα βεβαίωσιν.

[5] Ὁ τοῦ ποιεῖν λόγος ἐστὶν ἡ φυσικὴ πρὸς ἀρετῶν ἐνέργεια δύναμις· ὁ δὲ τοῦ πάσχειν λόγος

[2] Од векова, каже, једни су познатим учинили божанско очовечење, и њихов је свршетак дошао на нас, док други [векови] откривају наше обожење и богатство славе његове која се још није показала.

[3] Заиста, каже, потврда наше наде на обожење човекове природе јесте Оваплоћење Бога, Који човека чини богом пошто је Он Сам постао човек. Јер је јасно да ће онај Који је без греха постао човек, обожити¹⁹ човечанску природу без њеног претварања у божанску, и толико [много] ће је узвисити Себе ради, колико се Он сам, поставши човек, унизио.

[4] Ово је созерцање, којим он показује да се у Христу, како је описано,²⁰ нераздељиво налазе почетак, средина и крај векова. Христос нам је дошао кроз Оваплоћење као крај векова, имајући по природи пуноћу Очево благодати, којом нас учини учесницима по благодати у Самоме Себи, положивши наду као утврђење вере.

[5] Унутрашњи смисао делатности (= активности) јесте природна способност за саделавање врли-

¹⁹ Θεοποιήσεσι – букв. „обоготворити“, „божанском учинити“.

²⁰ Извесну потешкоћу представља израз *κατὰ περιγραφὴν* – како је описано – за који Епифанович сматра да се односи на Господње човештво и на факт Његовог Оваплоћења. Оваплоћени Бог се тако јавља као почетак, средина и крај свих векова. Нап. према: Сидоров, А. И., *op. cit.*, стр. 240, f. 9.

ἐστὶν ἡ χάρις τῶν ὑπὲρ φύσιν ἢ σύμβασις τῶν παρὰ φύσιν. Ὡς γὰρ τοῦ ὑπερόντος φυσικὴν οὐκ ἔχομεν δύναμιν, οὕτως οὔτε τοῦ μὴ ὄντος ἔχομεν φύσει τὴν δύναμιν. Πάσχομεν οὖν ὡς ὑπὲρ φύσιν οὕσαν κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν τὴν θέωσιν. Οὐ γὰρ ἔχομεν δεκτικὴν φύσει τῆς θεώσεως δύναμιν. Καὶ πάσχομεν πάλιν ὡς παρὰ φύσιν γνώμη κατὰ σύμβασιν τὴν κακίαν· οὐ γὰρ ἔχομεν πρὸς γένεσιν κακίας φυσικὴν δύναμιν. Ποιοῦμεν οὖν ἐνταῦθα, φησὶν, ὄντες, τὰς ἀρετάς πρὸς τὸ ποιεῖν ταύτας ἔχοντες φύσει τὴν δύναμιν· πάσχομεν δὲ κατὰ τὸ μέλλον τὴν θέωσιν, τὴν πρὸς τὸ παθεῖν ταύτην κατὰ δωρεάν χάριν δεχόμενοι.

[6] Τὰς μὲν ἀρετάς ποιοῦντες μετὰ τήνδε, φησί, παυόμεθα τὴν ζωὴν· τὴν δὲ κατὰ χάριν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ παυόμεθα πάσχοντες θέωσιν. Τὸ γὰρ ὑπὲρ φύσιν πάθος, ἀόριστον, ὅτι καὶ δραστικόν· τὸ δὲ παρὰ φύσιν, ἀνύπαρκτον, ὅτι καὶ ἀδρανές.

[7] Τοῦ τε θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπιστατῶν ὁ λόγος, φησὶν, ποιεῖ τὰς ἀρετάς· ὁ δὲ νοῦς τοῖς λόγοις ἐπιβάλλων τῶν γεγονότων τὴν ἄπταιστον συλλέγεται γνῶσιν. Ὅταν οὖν ὁ λόγος μετὰ τὴν τῶν ἀντικειμένων ἀποβολὴν εὔρη τὸ κατὰ φύσιν ἐραστόν· καὶ ὁ νοῦς μετὰ τὴν τῶν

на, а унутрашњи смисао страдања (= пасивности) јесте натприродна благодат или противприродна напаст [страсти]. Јер пошто ми немамо силу која превазилази природу, тако ми по природи немамо ни силу небѣћа. Страдамо, стога, по благодати, али се не обожујемо јер је то изнад наше природе, јер у нашој природи немамо силе да бисмо се обожили. Тако ми страдално спознајемо злобу (κακίαν), која противприродно овладава, пошто ми немамо природну способност рађања злобе (κακίας). Зато и каже да ми, будући овде, делатно (= активно) вршимо врлине, пошто по природи имамо силу да их вршимо. А у будућности ћемо страдално (= пасивно) окушати обожење примајући га на дар.

[6] Ми ћемо, каже, престати да творимо врлине после овог живота, али нећемо престати да као награду због њих страдално подносимо обожење по благодати. Јер је страст која надвисује природу неограничена, пошто је делатна (= моћна), а која је противна природни је непостојећа, пошто је неделатна (= слаба).

[7] Подржан гневним и желятељним начелима, каже, разум твори врлине, а ум, постигавши логосе створених [ствари], сабира непогрешиво знање. Када разум, одбацивши претходно [оно] што му је противстављено, пронађе [оно] што по природи љуби, а ум, након што про-

γινωσκομένων διάβασιν λάβηται τῆς ὑπέρ οὐσίαν καὶ γνῶσιν τῶν ὄντων αἰτίας, τῆνικαὺτα τό τῆς θεώσεως κατὰ χάριν ἐπιγίνεται πάθος, τόν μὲν λόγον ἀπάγον τῆς φυσικῆς διακρίσεως, ἔνθα τὸ διακρινόμενον οὐκ ἔστι τόν δέ νοῦν καταπαῦον τῆς κατὰ φύσιν νοήσεως, ἔνθα μή ἔστι τό γινωσκόμενον, καὶ ποιῶν τῆ κατὰ τὴν στάσιν ταυτότητι Θεόν, τόν ἀξιούμενον τῆς θείας μεθέξεως.

[8] Τῶν θείων φησὶν ἀγαθῶν τύπους εἶναι τοὺς τε κατ' ἀρετὴν τρόπους, καὶ τοὺς τῶν ὄντων λόγους· οἷς ὁ Θεός διαπαντός ἄνθρωπος γίνεται, ὡς μὲν σῶμα τοὺς τρόπους ἔχων τῶν ἀρετῶν, ὡς δέ ψυχὴν τοὺς ἐν πνεύματι λόγους τῆς γνώσεως, οἷς τοὺς ἀξιῶς θεοποιεῖ, χαρακτηρὰ διδούς ἀρετῆς ἐνυπόστατον, καὶ ἀπλανοῦς γνώσεως ἐνούσιον χαριζόμενος ὑπαρξιν.

[9] Πλοῦτον ἐρμήνευσεν εἶναι χρηστότητος, τὴν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ διάθεσιν τῆς ἀγαθότητος.

Ње спознато, прима (= достиже) оно надсуштаствено и спознаје узроке постојећих (= бића), тада обожењем по благодати настаје страдање, одводећи разум од природног расуђивања, [тамо] где нема онога што се расуђује, а ум, одморивши се од природног сазнавања, [тамо] где нема сазнатљивога, постаје бог по мировању, удостојивши се божанског заједничарења.

[8] Печати, каже, божанских добара, јављају се као начини (= тропоси) врлина и логоси бића, [ради] којих је Бог за свагда постао човек, имајући тело као начин [остварења] врлине, а душу као логос познања у духу. Он достојне обожује, дајући врлини карактер утемељеног (= аутентичног) и незаблудивог знања суштински благодатног постојања.²¹

[9] *Βοιωσιμὸν βλαϊοσύνη*, по његовој причи, јесте благосно настројење Бога према нама.

Превод и коментари:
Александар Баковиц

Примљено: 9.10.2012.
Одобрено: 20.11.2012.

²¹ Поједностављено: врлине упоређује са телом Оваплоћеног Господа а душу са познањем логоса бића. Обожењем које Он дарује, човек задобија аутентичну врлину и аутентично (незаблудиво) знање, што је последица благодатног постојања кроз ипостасно јединство са Оваплоћеним.